

Archeologická zbierka

História archeologickej zbierky

1935 - 1945

Ako výsledok niekoľkoročnej obetavej práce Jána Thaina, Vojtecha Szókeho, Kazimíra Saska a Ludvika Albrechta vznikla v roku 1935 v priestoroch bývalej Slovenskej banky (neďaleko františkánskeho kláštora) výstava k 250. výročiu oslobodenia Nových Zámok pod tureckej nadvlády. Materiál zozbieraný pri tejto príležitosti z Nových Zámok a okolia sa stal základom prvej muzeálnej zbierky. V tom istom roku pribudli do zbierky ešte neoficiálneho múzea aj prvé archeologické nálezy z troch rozrušených staromaďarských jazdeckých hrobov z chotára Nesvád (Rókalyuk alebo Ullmanova záhrada).

Na Veľkú noc nasledujúceho roku sprístupnilo už zaregistrované múzeum verejnosti svoju prvú samostatnú výstavu, čím sa rok 1936 považuje za rok založenia Mestského múzea v Nových Zámkoch. Jeho zbierkový fond sa postupne začal rozširovať darmi, kúpou i archeologickými výskumami. Vedenie múzea sa na základe skladby zbierkového fondu rozhodlo vybudovať tri oddelenia: históriu, národopis a archeológiu. Najväčší rozmach nastal v archeologickej zbierke vďaka objaveniu nových archeologických lokalít v okolí Nových Zámok. Podstatnú časť zbierkového fondu tvorila zbierka pravekých pamiatok z okolia Nových Zámok, ktorú zozbieral Vojtech Szóke (poslucháč archeológie).

V roku 1937 sa múzeum presťahovalo do hotela Zlatý lev, kde pre archeologickú expozíciu boli vyhradené tri miestnosti, ktoré zároveň slúžili aj ako depozit archeologickej zbierky. Z tohto obdobia sa zachoval aj dôležitý dokument - zoznam darcov a darovaných predmetov, uverejnený v miestnej tlači.

O nárast zbierkového fondu v tomto roku prispel L. Albrecht záchranným výskumom slovanských hrobov na Anyala puste pri Nových Zámkoch. Prostredníctvom iných darov sa do múzea dostal bohatý materiál z Gbeliec, z Nesvád, Dvorov nad Žitavou, z Dubníka, Nitrianskeho Hrádku. Z Mužle bolo kúpených 40 nádob zo zničených žiarových hrobov podolskej kultúry.

Prvý systematický archeologický výskum pod vedením V. Szókeho v Nesvadoch, poloha Jánoska part, obohatil novozámockú zbierku o nálezy z pohrebiska datované do 11. – 12. stor. Rápidny nárast múzejných zbierok zapríčinil, že od roku 1939 múzeum fungovalo už len ako depozit. V roku 1942 sa archeologická zbierka múzea rozšírila o bešeňovské nálezy - poloha Papföld a Malomgát (železovská kultúra, űnetická kultúra, laténske a stredoveké obdobie). V nasledujúcom roku sa pokračovalo vo výskume nesvadského pohrebiska (11. – 18. stor.) a ako posledné prírastky sa do zbierky Mestského múzea dostali staromaďarské nálezy z Nových Zámok – Hármashegy.

Približujúca sa hrozba leteckých útokov na mesto v roku 1944 prinútila vedenie múzea ukryť najcennejšie exempláre zbierok do protileteckého krytu. Zvyšok exponátov zostal na pôvodnom mieste. Dňa 14. marca 1945 počas tretieho leteckého útoku na Nové Zámky dostala budova sídla múzea - hotel Zlatý lev plný zásah. Múzeum so svojimi zbierkami bolo zničené. Zachránili sa iba predmety uložené v protileteckom kryte. Počas viacnásobného sťahovania múzea po

skončení vojny sa väčšia časť zbierok roztratila.

1956 – po súčasnosť

Obnovené múzeum pokračovalo vo svojej činnosti až od roku 1956 ako pobočka Krajského nitrianskeho múzea v Bojniciach.

Prvé prírastky do novozaloženej archeologickej zbierky začali pribúdať hneď po obnovení činnosti múzea v r. 1956. Podľa zápisu v inventárnej knihe prvým darom bola guľovitá nádoba železovskej kultúry z Nových Zámkov. Väčšie množstvo archeologického materiálu sa do zbierky dostalo darom po smrti bývalých pracovníkov múzea a amatérskych zberateľov ako bol J. Thain, A. Haulík, I. Nagyfalussy a p. Rácz. V 60-tych rokoch minulého storočia J. Vágovits daroval múzeu svoju zbierku 93 fajok z 19. – 20. stor.

V tomto čase začali pracovníci múzea opäť so zberom archeologických pamiatok.

K prvostupňovému spracovaniu zbierkového fondu múzea sa pristúpilo až v roku 1966. V nasledujúcich troch rokoch archeologická zbierka vykazovala iba 335 prírastkových čísel. Obrat nastal v r. 1970 - 1971, kedy AÚ SAV Nitra predeponoval do Nových Zámkov časť nálezov pochádzajúcich z archeologických výskumov, ktoré sa vykonali na území nášho okresu.

Jednalo sa

o bohatý materiál z významných archeologických lokalít, ako napr. Nitriansky Hrádok – Zámeček, Malé Kosihy, Nové Zámky – Ragoňa, Salka a pod. V novozámockom múzeu sa nachádza takmer celý súbor materiálu zo žiarového pohrebiska karpatskej mohylovej a hatvanskej kultúry zo Salky I. a II. Taktiež sem boli predeponované nálezy z hrobov karpatskej mohylovej kultúry z Nových Zámkov – Tehelne a kalendenberskej kultúry z Nových Zámkov – Ragone. Unikátnymi pamiatkami v zbierke sú avarské liate bronzové garnitúry opaskov, šperky, výstroj a výzbroj bojovníkov a keramika zo Štúrova a z Nových Zámkov. Inventár opevnenej osady maďarovskej kultúry v Šuranoc, časť Nitriansky Hrádok, taktiež prispel k obohateniu archeologického fondu.

Z ďalších cenných pamiatok je možné spomenúť torzo hlinenej bešeňovskej venuše datované do kultúry baden, bronzový depot kosiderského horizontu z Nových Zámkov – Nyárhídu, zlomky rímskych tehál X. a XIII. légie z Milanoviec (dnes Veľký Kýr), fragment čepele laténskeho meča a železného opasku z Veľkej Mane, nálezy z Bešeňova z rímsko-barbarského obdobia. Keltské nálezy sú zastúpené aj peknými keramickými tvarmi, bronzovými sponami a náramkami z Gbeliec a Úľan nad Žitavou. K zaujímavým exemplárom patrí miska na nôžke ludanickej skupiny z Ondrochova a bohato zdobená kolekcia nádob klasickej fázy kanelovanej keramiky zo Svodína. Amforovité nádoby a misky z hrobov podolskej kultúry pochádzajú z Mužle. Raritou zbierky sú dve amfory otomanskej kultúry z Kamenína. Zvláštnu skupinu tvoria staromaďarské prírastky z Nových Zámkov, Ímeľa, Bánova – Boncového a zo záchranných výskumov bývalého pracovníka múzea J. Liszku zo Zemného – Gúgu a Dvorov nad Žitavou – Tenyíri-dúló.

Z Bánova - Boncového sa do múzea darom dostala aj strieborná staromaďarská náušnica.

Od 80-tych rokov 20. stor. po nástupe archeológa Jozefa Liszku začalo múzeum so záchrannými archeologickými výskumami na území okresu. Z Černíka získalo bronzové šperky a keramický materiál zo staršej doby bronzovej (maďarovská kultúra) a z mladšej doby bronzovej (čačiansko-velatický horizont).

Zo záchranného výskumu v Sikeničke bol získaný hrobový inventár z dvoch laténskych a z

piatich avarských hrobov. Intenzívny stavebný ruch na území Nových Zámkov prispel k odkrytiu viacerých lokalít. Na polohe Žofijská osada boli preskúmané sídliskové objekty karpatskej mohylovej kultúry, rímsko-barbarského obdobia a včasného stredoveku. Pri zisťovacom výskume J. Liszku na polohe Nesvadská cesta boli odkryté sídliskové objekty patriace ku zaniknutej osade Lék. Z nich získaný črepový materiál a okraje kotlíkov ju datujú do 10. – 13. stor. Bohatý črepový materiál železovskej kultúry doplnený kamennou industriou, kostenými šidlami, závažím, praslenom, fragmentom žarnova, hlinenou zvieracou plastikou objavil J. Liszka na polohe Lévai stráža. Múzeum ďalej získalo inventár dvoch hrobov hurbanovskej skupiny z polohy Paneláreň (pri Bešeňovskej ceste). Výskum ďalšej zaniknutej osady v okolí Nových Zámkov – Gúgu (poloha Tekvičné pole) sprestril archeologický zbierkový fond o stredoveký keramický a kovový materiál datovaný do 14. – 16. stor.

V 90-tych rokoch sa podarilo získať priamo z plochy bývalej protitureckej pevnosti materiál datovaný do 16. – 17. stor. Realizovali sa výskumy na dvoch baštách – Českej a Žerotínovej. Cenné nálezy zo žiarového hrobu kalendenberskej kultúry vo Veľkých Lovciach zachránil pre múzeum archeológ T. Pálinkás.

Rok 1996 bol prelomovým rokom pre archeologickú zbierku. Výskum v Bešeňove ju obohatil o 2 625 predmetov z ludanickej skupiny, maďarovskej kultúry, laténu, halštatu, včasného stredoveku, 11. – 15. stor., novoveku a z praveku bez bližšieho datovania. Prevažuje medzi nimi keramika. Z troch sezón výskumu kostola a príslušného cintorína zaniknutej stredovekej osady Nyárhíd sa do archeologického fondu dostal rozmanitý materiál datovaný do 13. – 18. stor. Najcennejšími nálezmi sú denáriuš grossus z r. 1514-1533 z Dubrovníka a akča Murada III. (1574-1595).

Záchranné výskumy v Nových Zámkoch – poloha Žofijská osada, Ulica T. G. Masaryka, Konopná ul. a poloha pri križovatke Komárňanskej ul. a Ul. G. Bethlena prispeli k rozšíreniu zbierky o keramický a kovový materiál z obdobia 11. - 19. stor. Z nich za zmienku stojí napr. zadná strana chanukovej meny. V r. 2007 pribudol do zbierky pozoruhodný paleontologický materiál.

Literatúra:

Albrecht, L. 1936: Zpráva o nálezu hrobů staromaďarských bojovníků. In: Novozámecký památníček, s. 21-24.

Albrecht, L. 1937: Zpráva o nálezu staroslovanských hrobů v záhrade p. inšp. Točíka u Aňala pustý južne od Nových Zámkov. In: Novozámecký památníček, s. 45-47.

A Városi Múzeumban. Érsekújvár és vidéke, 1938. 16. 1., s. 4.

Fehér, G. – Éry, K. – Kralovánszky, A. 1962. A közép-Duna medence magyar honfoglalás és kora Árpád-kori sírleletei. Budapest.

Szóke, B. 1936: Ósmagyar lovassírok Érsekújvár környékén. Érsekújvár és vidéke (12. apríl), s. 3.

Szóke, B. 1938: Rövid beszámoló a Városi Múzeum múlt évi munkájáról. Érsekújvár és vidéke (1. január), s. 4.

Szóke, B. 1938: A városi múzeum újabb ásatásai Naszvadon. Érsekújvár és vidéke (18. september), s. 5.

Szóke, B. 1955: Z minulosti musea v Nových Zámkách na Slovensku. AR 7, 528-529.

Najvýznamnejšie zbierkové predmety

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_01.jpg" width=150 captionText='Fragment femura mamuta' title='Fragment femura mamuta'}/highslide}

Fragment femura mamuta (*Mammuthus primigenius*). Strekov – Nová Vieska, okr. Nové Zámky

Stredný a mladý paleolit, 250 000 – 20 000 rokov 54 x 15 x 18 cm A–2524

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_02.jpg" width=100 captionText='Kópia hlinenej plastiky sediacej venuše' title='Kópia hlinenej plastiky sediacej venuše'}/highslide}

Kópia hlinenej plastiky sediacej venuše. Šurany, Nitriansky Hrádok – Zámeček, okr. Nové Zámky Mladšia doba kamenná, lengyelská kultúra v. 27 cm PM

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_03.jpg" width=150 captionText='Torzo plochej, obojstranne zdobenej ženskej plastiky.' title='Torzo plochej, obojstranne zdobenej ženskej plastiky.'}/highslide}

Torzo plochej, obojstranne zdobenej ženskej plastiky. Bešeňov, okr. Nové Zámky, eneolit, badenská kultúra v. 10 cm A–2474

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_04.jpg" width=150 captionText='Miska na vysokej profilovanej nôžke' title='Miska na vysokej profilovanej nôžke'}}{/highslide}

Miska na vysokej profilovanej nôžke. Ondrochov, okr. Nové Zámky, eneolit, ludanická skupina v. 25 cm A-1472

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_05.jpg" width=150 captionText='Esovite profilovaná hrncovitá nádoba' title='Esovite profilovaná hrncovitá nádoba'}}{/highslide}

Esovite profilovaná hrncovitá nádoba zdobená rytým ornamentom. Svodín, okr. Nové Zámky, eneolit, badenská kultúra v. 19 cm A-766

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_06.jpg" width=150 captionText='Džbánok' title='Džbánok'}}{/highslide}

Džbánok s nesúmerným, na pleciach nasadeným hrdlom, s jedným pásikovým uchom a maximálnou výdúťou v dolnej tretine. Povrch zdobený vertikálnymi a horizontálnymi kanelúrami vyplnené bielou vápenatou hmotou. Salka II, okr. Nové Zámky, staršia doba bronzová, hatvanská kultúra, v.10 cm A-534

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_07.jpg" width=250 captionText='Bronzová ihlica s kužeľovitou hlavicou a tordovanou ihlou' title='Bronzová ihlica s kužeľovitou hlavicou a tordovanou ihlou'}}{/highslide}

Bronzová ihlica s kužeľovitou hlavicou a tordovanou ihlou. Hlavica zdobená rytým ornamentom. Černík, okr. Nové Zámky, staršia doba bronzová, maďarovská kultúra dl. 11,2 cm, priemer hlavice 1,5 cm A-418

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_08.jpg" width=150 captionText='Hlinená plastika diviaka' title='Hlinená plastika diviaka'}}{/highslide}

Hlinená plastika diviaka. Šurany, časť Nitriansky Hrádok, okr. Nové Zámky, staršia doba bronzová, maďarovská kultúra v. 8,5 cm, dl. 11,5 cm PM

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_09.jpg" width=150 captionText='Bronzový depot' title='Bronzový depot'}}{/highslide}

Bronzový depot: špirálovito stočené náramenice 2 ks, sekerka. Nové Zámky – Nyárhíd, okr. Nové Zámky, stredná doba bronzová, karpatská mohylová kultúra

1. Špirálovito stočená náramenica vyhotovená z bronzového plechu. Jeden koniec roztepaný a zvinutý do terčovitej ružice, druhý koniec odlomený, dl. 27 cm, priemer 10 cm A-1884
2. Špirálovito stočená náramenica zhotovená z bronzovej tyčinky trojuholníkovitého prierezu,

ukončená na oboch koncoch ružicou. dl. 14 cm, priemer 6 cm A–1883

3. Plochá bronzová sekerka s bočnými lalokmi rovným ostrím a tylom. dl. 19,5 cm. š. ostria 3,4 cm A–1882

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_10.jpg" width=150 captionText='Malá amfora na dutej nôžke s dvoma uškami na rozhraní hrdla a tela' title='Malá amfora na dutej nôžke s dvoma uškami na rozhraní hrdla a tela'}/highslide}

Malá amfora na dutej nôžke s dvoma uškami na rozhraní hrdla a tela. Telo amfory je zdobené hustými zvislými ryhami, na rozhraní hrdla a tela sa nachádzajú dva rady vodorovných rýh. Spodná časť amfory je zdobená ozubeným kolieskom (trojnásobný hviezdicovitý osemcípý ornament). Mužla, okr. Nové Zámky, mladšia doba bronzová, podolská kultúra v. 10,4 cm A–1494

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_11.jpg" width=150 captionText='Fragment dlhého dvojostrého meča s pošvou.' title='Fragment dlhého dvojostrého meča s pošvou.'}/highslide}

Fragment dlhého dvojostrého meča s pošvou. Maňa, okr. Nové Zámky, doba laténska, 3. stor. pred Kr. zachov. dl. meča 34 cm, š. čepele 4,9 cm zachov. dl. pošvy 15,8 cm, š. 5,2 cm A–5694

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_12.jpg" width=150 captionText='Deformované bronzové vedro dvojkónického tvaru' title='Deformované bronzové vedro dvojkónického tvaru'}}{/highslide}

Deformované bronzové vedro dvojkónického tvaru, so zaobleným vydutím, rovným dnom a lievikovito roztvoreným ústím. Držadlo je vyhotovené z bronzovej tyčinky a na koncoch späť ohnuté. Patrí k typu Eggers 40, variant Juellinge. Bešeňov, okr. Nové Zámky, doba rímska, druhá polovica 2. stor. po Kr. v. 17,5 cm, priemer ústia 17 cm., rozpätie držadla 21 cm. A-1643

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_13.jpg" width=150 captionText='Liata bronzová garnitúra opaska' title='Liata bronzová garnitúra opaska'}}{/highslide}

Liata bronzová garnitúra opaska. Nové Zámky, okr. Nové Zámky, včasný stredovek, 7. – 8. stor. A-461

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_14.jpg" width=150 captionText='Garnitúra ozdôb kaftanu' title='Garnitúra ozdôb kaftanu'}}{/highslide}

Garnitúra ozdôb kaftanu – bronzové pozlátené kosoštvorcové nášivky so srdcovitými prelamovanými príveskami. Bánov, okr. Nové Zámky, starí Maďari, 10. stor. Kosoštvorcová nášivka: v. 3,5 cm, š. 4,1 cm Srdcovité prívesky: dl. 3,8 cm, š. 3 cm A-1859

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_15.jpg" width=150 captionText='Olovená plomba'
title='Olovená plomba'}}{/highslide}

Olovená plomba s tudorovskou ružou a nápisom Guilelmus alamandete. Nové Zámky - Nyárhíd,
okr. Nové Zámky, 16. – 17. stor. Priemer kotúča 3,3 cm A-5539

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_16.jpg" width=150 captionText='Postriebný
medený denarius grossus' title='Postriebný medený denarius grossus'}}{/highslide}

Postriebný medený denarius grossus z r. 1514-1533 (republika Dubrovník). Nové Zámky –
Nyárhíd, okr. Nové Zámky, 16. stor. priemer: 1,8 cm A-5508

{highslide type="img" url="zbierka/new/41_17.jpg" width=150 captionText='Zadná strana
chanukovej menory.' title='Zadná strana chanukovej menory.'}}{/highslide}

Zadná strana chanukovej menory. Nové Zámky – Ul. T. G. Masaryka, okr. Nové Zámky,

posledná tretina 19. stor. zachov. v. 17 cm, zachov. š. 24,5 cm A-5691